

HUMOR, IRONIJA IN GROTESKA V DELIH JANKA MESSNERJA

Literarno snovanje Janka Messnerja se nenehno giblje med literaturo in agitacijo, pri čemer je njegova odločitev za slednjo zavestna. Satirična agitacijska besedila predstavljajo najizrazitejši del njegove literature. Članek zajema in analizira Messnerjeva besedila z ozirom na občečloveško in politično satiro ter grotesko, pri tem pa se potrjujejo tudi številne odtujitve na ravni pisateljevega jezikovnega izražanja.

The literary production of Janko Messner constantly fluctuates between literature and agitation, his choice of the latter being intentional. Satirical agitational texts represent the most prominent part of his literature. The paper includes and analyzes Messner's texts with respect to universal human and political satire and grotesque, which confirms numerous alienations on the level of the writer's verbal expression.

Kadar razmišljamo o slovenski književnosti na Koroškem, ali pa jo samo omenjamo, ne moremo mimo gromovitega dela Janka Messnerja, pisatelja, čigar literatura je v Avstriji prisotna že četrto desetletje in ki se, kakor to pogosto omenjajo literarni zgodovinarji in kritiki, ves čas giblje med literaturo in resničnostjo. Na spolzku robu namreč, ki literaturi grozi, da bo zdaj zdaj prenehala bivati kot umetnost, in ki resničnost ogroža, da ne more biti nenehno samo to, kar bi bila rada, namreč stoddostno izkustvena, ledeno preverljiva in zgolj dejanska stvarnost. Messnerjeva beseda vsekakor ni nevtralna beseda. V njegovi prozi najdemo najrazličnejše možnosti, ki ton enoznačne, »realistične« besede nenehno trgajo, ga razbijajo, mu dodajajo nove in nove razsežnosti. In ker je Messnerjeva proza neprestano v službi slovenskega naroda v Avstriji ter nastaja iz njegovih že desetletja odprtih ran, se pisateljeva beseda satirično ali groteskno razrašča, beza svojega bralca iz njegove samozadovoljne luknjice, ga bombardira in mu ne dovoli, da bi si ob njej odpočival. Pri tem se poslužuje vsega, v zgodovini satire ali groteske že davno dobro preizkušene instrumentarije: rabelaisovske hiperbolike, odtujevalno ritmiziranih besednih zvez, ironično rabljenih citatov ali posmehljivega, čeprav tudi spoštljivega in tesnega navezovanja na (slovensko, nemško) pripovedno tradicijo. Janko Messner je v slovenski literarni zgodovini že staro in dobro znano ime. Literarni znanstveniki, naj mu bodo še tako naklonjeni, pa ga uvrščajo »med literaturo in politiko« ali pa »med literaturo in življenje«.

Pregledujoč Messnerjevo delo, zajemam njegova besedila v naslednja delovna poglavja: *občečloveška satira*, *politična satira* in *groteska*, pri čemer se zavedam, da se lahko posamezni elementi le-teh med seboj prepletajo in mešajo. Tako je lahko občečloveška satiričnost prisotna v marsikaterem njegovem političnem, agitacijskem spisu, ali pa so groteskni elementi napadalno prepoznavni tako v njegovih čistih literarnih kot tudi v neliterarnih fabulah. Toda zaenkrat, delovno, mi gre predvsem za vprašanje, kateri v posameznih besedilih prevladujejo in kakšen je odnos med njimi.

1. Iz Messnerjevih *Skurnih storij* (1975) lahko med **občečloveške satire** uvrstimo že njegovo prvo, *Svinjsko storijo*, v kateri se pripovedovalec sredi sicer avtobiografske pripovedi o revnem otroštvu ironično sprašuje, po čem le da so svinje slabše od človeka. Njegova izkušnja namreč izpričuje, da so svinje iskrene in dobrodušne živali v nasprotju z ljudmi, ki da so pokvarjeni in hudobni. Obenem pa Messner – kot pozneje še mnogokrat – polemizira s svetopisemsko resnico, češ da je »ustvaril Bog človeka po svoji podobi«, kar pisatelja z njegovo retorično ironijo vred postavlja ob bok Florjanu Lipušu, znanem po nespravljenem stališču do katoliške cerkve. Prve vzporednice med obema koroškima pisateljema postajajo tako kar očitne. Enake podobnosti najdemo na področju rabe Messnerjevega »tretjega jezika«, koroškega narečja. Pisatelj sega vanj kot v neizčrpno posodo, brbotajočo od enkratnosti, slikovitosti in neponovljivosti (tako *skurni časi* samo v koroščini označujejo slabe čase, *repičja kopel* krompirjevo, *kočeji* prašiče, *opipani časi* revne čase, *potopane živali* trmaste živali itd.). Po koroščini sega Messner ne zato, ker knjižne slovenščine ne bi dovolj dobro poznal, temveč zato, ker mu domače narečje predstavlja jezik, ki si ga otrok kot maternega oprta na ramena in ki ga kot stalnico, kot mesto trdnega, varnega priveza tudi kasnejši izobraženec noče odložiti.

Tudi Messnerjeva druga, *Skurna storija*, je primer občečloveške satire. Pripovedujoča ironično zgodbo o možaku Skjacu, ki je s svojo »namizno varčnostjo«, po koroško z »vohrnostjo«, ugonobil sebe in vso svojo družino in zajemajoča iz arhaičnega, značilno slovenskega podeželskega sveta, je napisana v pravem prežihovskem zamahu, pri čemer na hudomušnih mestih spominja tudi na mojstra Cirila Kosmača. Satira smeši ljudske lastnosti tudi tako, da v ironičnem sobesedilu navaja t.i. ljudske modrosti (Skjac: »Pri nas se je od kraja jedlo.«), pa tudi pogoltno Cerkev, ki da ji je ljudi in njihove nesreče bolj malo mar (župnik odnese revnemu Skjacu zadnja dva prašiča).

Messnerjeve *Gorše storije* (1988) pomenijo nekakšno stopnjevanje »skurnih«. Gre torej za zavestno trdoto, žalost in brezizhodnost. Messnerjeva občečloveška satira v njih, npr. besedilo *Kako sem postal gospod*, nosi prepoznavne avtobiografske poteze, zaznamovana pa je mnogo bolj aktualistično kot v *Skurnih storijah*. Tudi ironične obešenjaškosti je v tej zbirki neprimerno več. Take so številne pretvorbe znanih vzorcev – npr. tudi cankarjanskega naslova prvega dela Messnerjeve zbirke *Podobe iz sanj* –, sem pa so vključeni še nekateri dokumenti, ki kažejo na pisateljevo zavestno združevanje literarnega in neliterarnega. *Gorše storije* bolj kakor Messnerjevi prejšnji zapisi obračunavajo s svojimi nasprotniki, se posmehujejo okoliščini, ki obdaja njihov avtobiografski jaz, npr. vsemu »tipično avstrijskemu« (vrtnim palčkom, mavčnim mušnicam, vrtovom, ki da so videti kot zasebna pokopališča). Koroško tudi Messner podobno kot Lipuš v satiričnih spisih, objavljenih v *Mladju*, imenuje »pokopališče slovenske besede«, pri čemer prav tako spreminja že znani vzorec, ki je Koroško pogosto imenoval »zibelko slovenske besede«. Messnerjeva občečloveška satira tako zelo hitro prehaja v politično, saj avtor nenehno protestira zoper neenakovreden položaj slovenske skupnosti v Avstriji in navaja pri tem številne značilne zgledne in ponižujoče življenjske položaje.

S prehajanjem Messnerjeve občečloveške satire v politično postajajo tudi njegove odtujitve na ravni jezikovnega izražanja vse pogostejše. Tako je npr. ritmizirana zveza v besedilu Ne čakaj name z večerjo, ki pripoveduje o brezposelnem slovcu Hanziju, v državi Avstriji zaman iščočem službo in ponujajočem samega sebe v TV oddaji kot psa, da bi mu bila zagotovljena vsaj živalska eksistenca. Na takih mestih zamenjuje Messner slovenščino z nemščino, njegova nespravljliva napadnost pa tudi zaradi menjave obeh jezikov dobiva vse bolj groteskne poteze. Tako Hanzij išče službo in tišči nos v časopise – na tem mestu slovenščina in nemščina še, čeprav ironično, živita druga ob drugi – »najprej v Kleine, aber feine, potem v Krone oben ohne«, da bi našel rešitev zase in za svojo ženo. Nazadnje pa, ko Slovenec ponuja samega sebe kot psa, tudi slovenščina iz besedila izgine. Zdaj – in kot skrajna odtujitev – nastopa le še nemščina:

»Ich beiße nicht, machte nicht in die Hose, auch während der Arbeit geheich nicht aufs Klo. Ich esse jedes Brot und jede Wurst und besonders gerne Essiggurken... wer will mich?«¹

Messnerjeve satire, gibajoče se znotraj občečloveških razsežnosti, tako pravzaprav ni več. V vsem svojem opusu pisatelj ne zapiše več podobnega satiričnega literarnega besedila, kakršna je npr. Skurna storija. Tudi njegova groteska kot čista literarna vrsta brez že na daleč otipljivih političnih primesi zaživi le še v redkih besedilih. Navadno pa je tudi slednja prisotna le kot mešana oblika. Tako meji npr. njegova *Špasna storija* z odtujevalnim nemško-slovenskim dialogom na politično satiro; taka je *Gluha loza na Koroškem*, pri kateri že naslov poudarja piščevo aktualistično povezovanje položaja koroških Slovencev s Trdinovo metaforo; taki sta *Osja parabola*, *Lešnikova sladoledna bomba* in še mnoge druge.

2. V območje Messnerjeve **politične satire** sodi kar nekaj zelo znanih besedil, npr. *Badgasteinski protokoli*. Vsaj na videz nevtralnno pripoved tretjeosebnega pripovedovalca zamenja prvoosebna pripoved, ki tudi namerno razkriva, da je osrednja literarna figura pisatelj sam, oz. da vse pripovedovano izhaja iz »resnice«, njegove lastne življenjske izkušnje. Ta izkušnja pa je vedno znova prizadeta izkušnja zatiranja in zasramovanega koroškega Slovence. Groteskni elementi v taki satiri so pogosto sredstvo za prikazovanje oz. izražanje najrazličnejših skrajnosti – npr. bolečega razmerja do ljubljenega jezika, slovenščine, ki da je porinjena v položaj jezika zasramovancev, kmetov, lačnih in brezposelnih. Pri nakazovanju takih življenjskih travm se Messner pogosto sklicuje na *Kafko* in njegovega znamenitega Josepha K. (vanj režijo »brezzobe, penaste čeljusti«²), ali pa na *Cankarja* (»o domovina, ti si kakor vlačuga«³). Besedila so navadno tudi polna pomenljivih pregovorov bodisi v slovenščini, nemščini ali latinščini, ki avtorjevo ironijo še podčrtujejo.

¹ Gorše storije, 37.

² *Badgasteinski protokoli*, 82.

³ Prav tam, 83.

Toda v prenekaterem politično satiričnem besedilu prepoznavamo tudi tistega »drugega Messnerja«, ne le razgledanega pisatelja, ki mu življenje z grenkosti ni prizanašalo, temveč tudi nergača, sitneža in izzivalca neprijetnih, pogosto konfliktnih položajev. Kot takemu mu tudi kot zavzeti bralci ne moremo pritegniti. To so namreč mesta, na katerih se njegova literarnost najbolj razkraja. V njegovi politični satiri je tako tudi vse polno nenehnega samopomilovanja. Vseh nesreč so najpogostejše krivi drugi – »država« ali pa »družbena ureditev«, ki ni prava ne na tej in ne na oni strani meje. Messner kot pisatelj in obenem osrednja literarna oseba svojih satiričnih spisov se tako razodeva kot nespravljliva oseba, iščoča konflikte, o čemer priča npr. prizor iz kavarne v Badgasteinskih protokolih, ko stopi k zdravniku in ga nagovori v slovenščini vedoč, da ga bo spravil v neprijetno situacijo. Njegovo ravnanje je hote izzivalno, v svoji želji, da bi svojega naključnega znanca osmešil, pa je vsaj nedostojno. Namreč: Če se Messner že nenehno pritožuje nad ravnanjem fašistično usmerjenih ljudi na Koroškem, s katerimi se še vedno domnevno srečuje ali pa se jih spominja iz otroštva (tak je npr. učitelj, ki da je otrokom pljuval v usta, kadar so govorili slovensko), ni njegovo ravnanje, napolnjeno z maščevalno zlobo in s privoščljivo hudobijo, v takih primerih nič boljše. Pristaja na politiko »zob za zob, glavo za glavo«, nespravljlivo sovraštvo pa ni še nikdar, kakor je zgodovinsko znano, pripeljalo do rešitve nacionalnih problemov in njihovih zgodovinskih neso- glasij.

Kako škodljiv je ta neposreden politični angažma za umetniškost literarnega besedila, pa priča prav primerjava med *Skurno storijo* in *Badgasteinskimi protokoli*. Prvo kot primer mojstrskega literarnega zapisa, drugo pa kot besedilo, nabito s politiko in na koncu drseče v samopomilovalne, poceni zaključke. Badgasteinski protokoli so primer tiste Messnerjeve politične satire, ki je ni mogoče označiti drugače kakor *maščevalno spisje* – na koncu bivanja v zdravilišču namreč pisatelj svojim sobolnikom pomoli pod nos »spis o njih«.

Literarno snovanje Janka Messnerja se nenehno giblje *med literaturo in agitacijo*, pri čemer pa je njegova odločitev za slednjo zavestna, saj jo celo sam razloži v *Uvodu h Koroškim razglednicam*:

»Ko se je njihov pisec odločil, da pošlje v koroški svet to 'politično pesem', je stal pred izbiro: ali naj plava v oblakih, v kraljestvu sanj, fantastike, ali pa naj ostane 'par terre', na tleh dejstev. (...) Pisec tudi ve, da se bralec rad odmakne od grenkobe življenja, od njegove senčne strani, in se rajši vzdigne s pesnikom v abstraktni svet neobveznosti. Pa vendar se je v 'deželi z dvema dušama' odločil za tla dejstev.«⁴ Avtor se torej odloča za »pristno fotografijo« in priznava že vnaprej, da njegove fotografije »niso leposlovje«.⁵

Med take fotografije sodi tudi črtica *Job*,⁶ v kateri je odsotna sleherna ironija. Zgodba pripoveduje o tem, kako avto povozi slovenskega konja v Celovcu. Pri-

⁴ Koroške razglednice, *Skurne storije*, 181.

⁵ Prav tam, 182.

⁶ *Job*, *Skurne storije*, 113.

povedovalec (atej) pravi sinu, da je to podoba »koroškega slovenskega ljudstva«. Besedilo pa kljub temu sodi med politične agitacijske tekste, saj ima pretresljiva zgodba politično poanto.

Kot primer satiričnega, vendar grotesknega političnega besedila navajam še dramsko agitko *Pogovor v maternici koroške Slovenke*, v katerem se še nerojena otroka, fantek in punčka, pogovarjata o tem, kakšna bo njuna prihodnost. Mojca pravi, da bo zanju zagotovila denar Cerkev, če ga njuna mati ne bo imela, medtem ko ji brat Anzej nasprotuje, češ da je Cerkev v zgodovini že dokazala, kako zna ravnati s pankrtnicami, z nezakonskimi materami. Anzej se v tako Koroško sploh noče roditi, njegova sestra pa je bolj oportunistična. Groteskno situacijo, dialog med zarodkoma, dopolnjujejo še številne fonetično zapisane nemške besede, ki sporočilo ironizirajo – npr. »hajmatland«, ki predstavlja sladkoben in popolnoma izrabljen pojem domovine, ne matere, temveč mačehe svojim državljanom. Opazna so tudi navajanja gesel, ki premorejo groteskno dvojno dno, npr. »Aktion Sauberes Kärnten«, pri čemer se čistilna akcija seveda ne nanaša na skrb za ekološko neoporečno pokrajino, temveč na iztrebljanje Slovencev.

Agitacijska besedila predstavljajo količinsko najizrazitejši del Messnerjeve literature. Veliko jih je avtobiografsko obarvanih in zlasti slednja so manj groteskna, temveč le zajedljivo ironična, sicer pa žalostna ali celo strašna. Taka so npr. *Očenaš*, v katerem »Bog po nemško molči«, ko učitelj pri verouku pretepe učenca, ker ta ne zna po nemško moliti, nadalje še *Otok – v ozadju Celovec*, v katerem celo humorja ni veliko, zato pa najdemo obilno mero žalobnosti, turobnosti in temačnosti. Prepletenih dreves, lipe in hrasta, ki naj bi simbolizirala sožitje germanskega in slovenskega življa, namreč na celovškem Otoku ni več. Iz Messnerjevih avtobiografskih črtic in novel (npr. še. *Iz mojega življenja* ali *Življenjepisa*), od katerih nosijo nekatere kar Cankarjeve naslove, satira izginja. V njih avtor pripoveduje lastno zgodbo na tisoč in en način, v njih obtožuje Cerkev, ki da je bila na Koroškem zmeraj zvesta zaveznica raznorodovalne politike, ali pa priča o tragičnih posledicah, kakršne je imel na Koroškem znameniti plebiscit, saj je omogočil germanizacijo celo na dotlej čistem slovenskem prostoru.

Drugače pa je s satiričnostjo Messnerjevih zapisov v podjunskega narečju z naslovom *Iz dnevnika Pokrznikovega Lukana* (1974).⁷ Besedila so polna humorja in t.i. dvojnega dna, kar pa je tudi samoumevno, saj je Messner tokrat kritiko raznih političnih dogodkov na Koroškem položil v usta podeželanu, ljudskemu človeku, klenemu možaku, ki ne zna leporečiti, temveč prikazuje dogajanja nenehno iz lastne zdravorazumske, slovenske perspektive. Toda za nekoroškega bralca pomeni raba tega narečja odtujitev že samo po sebi, čeprav je obenem tudi dokaz, da je narečje, čeprav imenovano »grdo«, zelo bogato in da hrani prvine, ki so lahko še bolj izrazne kot knjižne. Messnerjeva raba podjunskega narečja predstavlja tudi upor zoper dejstvo, da bi Lukanovo okolje »z avstrijskimi krediti in občinskimi podporami« slovenščino najraje pohodilo.

⁷ Iz dnevnika Pokrznikovega Lukana. Kladivo, Dunaj, 1974.

Prenekatero Messnerjevo agitacijsko besedilo duhovito obračunava s koroškimi hitlerjanci – npr. *Na Koroški gori*. V ciklu *Na trdih tleh iz Gorših storij*, v katerem najdemo pretežno avtobiografske zapise, pa srečamo spet Messnerja kot pisatelja s smislom za fino ironijo kljub pretresljivim temam (*Johann Evangelist, Gospod Privat, Ignac Muri, Silentium, Američani in Angleži, Komunizem, Arest, Molznica, Disident z Zahoda* idr.). Pisatelj zna biti tudi *anekdotičen* ali *aforističen*, premore dobršno mero samoironičnosti, satiro pa tu in tam priobči tudi v *verzih*. Njegove puščice zadevajo zdaj Avstrijce zdaj narodnjake, tudi kritike lastne literature, njegove »zaskrbljene literarne recenzente«.⁸ V takih besedilih Messner še zmeraj piše kot dnevni kritik in se posveča besedilom, kakršnim se je Lipuš, če ju zaradi skupnega geografskega prostora že lahko primerjamo, že zdavnaj odpovedal. Lipuš namreč ni dovolil dnevnemu angažiranosti, da bi prestopala v njegovo umetniško snovanje in se npr. h knjižni objavi takih krajših besedil ni dal nagovoriti, čeprav jih je v času mladjevtva prav tako veliko napisal. Ob prebiranju Messnerjevih *Gorših storij* se tako ne moremo znebiti občutka, da je avtor zagrešil veliko napako s tem, da je v pričujočo knjigo nekritično stlačil tako svoje literarne kot tudi neliterarne zapise (polemike, odzive). Zbirka je zato z literarnoumetniškega vidika popolnoma disonantna. Premore namreč svoje izrazite višine, žal pa tudi premnogo padcev pod raven, ki bi jo še lahko imenovali literarno (npr. besedilo *Riti ali ne riti – to je vprašanje*⁹).

3. Kot pristni literat s smislom tako za radoživost kot za najbolj črno komiko pa zaživi Messner v svojih *groteskah*. Vsaj nekatere med njimi so zapisane kot čiste literarne vrste, kot t.i. *totalne groteske*. Med taka besedila štejemo delno *Špansko storijo*, v kateri je v vloženi pripovedi opazno groteskno slikanje oseb (dijakom so glave obrnjene na desno, na poti v šolo pa vidijo, da nekaterim manjka levo uho), nadalje prav tako *Gluho lozo na Koroškem*, ki se izteče v stanje brez slehernega humorja, v groteskno otrplost (in je po svojem bistvu politična satira). Med groteske sodi še butalarska groteska *Buteljni si odrežejo nosove*, ki se razrašča tudi v groteskno jezikovno igro (naštevane dvojčastih zvez kot npr.: zanosvodenje, ponosudobivanje, nanosobešanje, zdolgimnosomodhajanje, nospobešanje, nosvihanje, nosvrtanje itd.), ta pa odtujevalno odmevajoče posnema tudi ljudski govor (»Pa reče... Pa reče Buhanov Lipa... Pa reče Pržganov Vora...«). Kot totalno grotesko pa lahko označimo besedilo *Jutro*.¹⁰ V njem prvoosebne pripovedovalca prebudi neznosen hrup, hiperbolično pretiravanje pa uvaja napeto zgodbo: »Šipe žvenketajo čedalje huje, okenski okvirji ječijo, omet odpada.«¹¹ Tudi nadaljnje dogajanje prinaša zgolj še stopnjujočo se odtujitev. Pripovedovalec se znajde v nepopisnem prometnem kaosu, razraščujočem se v grozo: ljudje naokoli imajo sploščene glave. In čeprav je geografski prostor v tej Messnerjevi črtici prav tako nakazan, gre

⁸ Prim. npr.: *Disident z zahoda, Riti ali ne riti – to je vprašanje*, Navodila za uspešno premagovanje nasprotnikov, O nekem položaju, idr., *Gorše storije*, 1988.

⁹ *Riti ali ne riti – to je vprašanje*, *Gorše storije*, 241.

¹⁰ *Jutro*, *Gorše storije*, 41.

¹¹ Prav tam.

namreč za Celovec, besedilo pa zapisuje Slovenec, tokrat njegova literarna pripoved ne ponuja nikakršnih aktualističnih narodnih nauk, pa tudi nobene rešitve. Propad pripovednega subjekta je nujen, pri tem pa slednji niti ne ve, kaj in zakaj ga je to doletelo.

Podoben prijem srečamo še v groteski *Invazija*,¹² v katerem doživlja pripovedovalec vihar ni napad škratov nase. Prikažejo se v nemškem Rastotzenalmu, ki pa je v resnici slovensko Raztočje. Aktualistične politične prvine, nanašajoče se na položaj Slovencev v Avstriji, so tako sicer nakazane kot v drugih besedilih, toda tudi v *Invaziji* se Messner odreka slehernemu razpletu. Njegovi škrtatje so nasilni, nikomur ne pustijo do besede in, v skladu s svojo groteskno pojavnostjo, celo rimano kvantajo. Messnerjeva groteska torej razrešitve ne ponuja, res pa je, da je čisto na koncu le nekoliko šolniško pokvarjena z drobcenim naukom: »So stvari med nebom in zemljo, ki so včasih videti kozmične, pa so največkrat samo komične, nore.«¹³

Grotesko, v kateri doseže odtujenost skrajno stopnjo, predstavlja še besedilo *Eksekucija*. V njem je podoba ljudstva podobna kot pri Lipušu. Ljudstvo namreč hoče linčati pripovedovalca, zahteva svoje »truplo«, hlepi po svojem »dogodku«, ki pa ni žive, temveč mrtve narave. Pripovedovalca zmerja s pisanim besednjakom, vzetim iz sočnega podeželskega pomnilnika: imenujejo ga pošast, škrapelj, narodova paranoja, narodna zapljunkarica, podrepna muha, uš, smrdljivi pok, prhelj, riban, hren, terc, pokrita koroška rihta, kajfež, štrkalica – in še bi lahko naštevati. Pisatelj in pripovedovalec pa se brani pred njimi, češ da je samo pisatelj, ki da razlaga »s poudarkom, vendar brez glasu«,¹⁴ zavedajoč se omejene moči svoje literature. Z njo vred in zaradi nje da je »golorok, golonog in golorit«.¹⁵ Pripovedovalčev položaj je povsem brezupen, ljudstvo ga hoče ubiti, nekdo strelja. Fabula predstavlja totalno grotesko, iztekajočo se vase vse do konca, na katerem pa Messner »totalne literarnosti« svojega besedila nenadoma ne vzdrži in v zadnjem stavku nakaže, da so vsi dogodki najbrž le hude sanje. Pripovedovalca odreši jutranje petelinje kikirikanje.

Iz vsega naštetega je razviden ustroj Messnerjeve satirične proze. Tudi na mesitih, ko je odtujitev najhujša in prehaja pisateljeva vselej izrazito oblikovana fabula v grotesko, Messnerjev vsevedni pripovedovalec lastne literarne igre navadno ne izpelje do konca, temveč le do nekega skrajnega roba. Nato jo razplete v nauk ali »srečni konec« (npr. v sanje). Oba pa literarno čarovnijo prej kvarita kakor ji koristita.

SUMMARY

According to literary historians, Janko Messner's literature constantly fluctuates between literature and reality. But his word is certainly not neutral, as it includes different kinds of possibilities, which constantly break up and tear apart the tone of the unequivocal, so called realistic word, or they add ironic or grotesque elements. In doing so, Messner uses

¹² *Invazija, Gorše storije*, 47.

¹³ Prav tam.

¹⁴ *Eksekucija, Gorše storije*, 63.

¹⁵ Prav tam.

rich and, throughout the history of the satire, well-tested tools – he employs Rabelaisian hyperbolics, alienating rhythmicized phrases, mirror-imaged quotations, or he mockingly, but also respectfully and lovingly refers to Slovene or German narrative traditions.

In the present survey of Messner's work the author divides his texts into the following working chapters: universal human satire, political satire, and grotesque; however, she is aware of the fact that individual elements can be intertwined or mixed. She wants discover which are predominant in individual texts and what relationship holds among them. The analysis of the individual texts showed that with the transition of Messner's universal human satire (*Skurne storije*) into political satire (most of the text in *Gorue storije*) the frequency of his alienations on the level of verbal expression increases. At the same time his grotesque as a pure literary genre comes alive only in certain texts. Usually it is only present as a mixed form. Some comparisons of the individual texts indicate that a direct political involvement can also hurt the author. The literary production of Janko Messner constantly fluctuates between literature and agitation, his choice of the latter being intentional. Satirical agitational texts quantitatively represent the most prominent part of his literature.